

Sygn. akt I ACa 1707/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 lutego 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Wojciech Kościółek
Sędziowie:	SSA Jerzy Bess (spr.) SSA Sławomir Jamróg
Protokolant:	sekr.sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 24 lutego 2015 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa B. C.

przeciwko J. B.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 11 września 2014 r. sygn. akt I C 1018/12

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2.700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

Sygn. akt I ACa 1707/14

UZASADNIENIE

Powód B. C. w pozwie przeciwko J. B. wniósł o uznanie za bezskuteczną wobec niego notarialnej umowy sprzedaży nieruchomości położonej przy ul. (...) w K., dla której Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze w Krakowie prowadzi księgę wieczystą nr (...), zawartej w dniu 5 listopada 2008 r. w K. przez pozwanego J. B. i dłużniczkę powoda – M. B., Rep. (...), z pokrzywdzeniem powoda, któremu przysługuje względem dłużniczki wierzytelność w wysokości 129.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami w kwocie 55.949,81 zł, ustalona nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym wydanym przez Sąd Okręgowy w Krakowie w dniu 2 grudnia 2010 r., sygn. akt I Nc 358/10.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie zwrotu kosztów procesu.

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 11 września 2014 r. sygn. akt I C 1018/12 Sąd Okręgowy w Krakowie uwzględnił powództwo i zasądził od pozwanego na rzecz powoda zwrot kosztów procesu.

W rozważaniach prawnych Sąd wskazał następujące motywy rozstrzygnięcia:

Podstawą prawną roszczenia w obecnej sprawie jest odpowiedzialność pozwanego w oparciu o skargę paulińską. Zgodnie z art. 527 § 1 k.c. gdy skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć.

Czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności (§ 2).

Jeżeli skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli (§ 3).

Tak określone podstawy powództwa decydowały o tym, że w postępowaniu sądowym na wierzycielu spoczywał obowiązek wykazania: 1. przysługującej mu wobec dłużnika wierzytelności, 2. dokonania zaskarżonej czynności prawnej między dłużnikiem i osobą trzecią, na podstawie której osoba ta uzyskała korzyść majątkową, 3. swojego pokrzywdzenia wskutek dokonania zaskarżonej czynności, 4. działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli oraz 5. wiedzy lub możliwości – przy zachowaniu należytej staranności – dowiedzenia się o tym przez osobę trzecią; jeśli jednak osoba trzecia pozostawała w bliskim stosunku z dłużnikiem zbędne było dowodzenie tej ostatniej przesłanki (domniemanie z art. 527 § 3 k.c.).

Istnienie wierzytelności stwierdzonej prawomocnym nakazem zapłaty z dnia 2 grudnia 2010 r. w sprawie o sygn. akt I Nc 358/10 jest okolicznością niesporną.

Na skutek przedmiotowej czynności prawnej (umowy z dnia 5 listopada 2008 r.) pozwany uzyskał korzyść majątkową. Podkreślić należy, że nie chodzi tu o korzyść w znaczeniu potocznym. Do przyjęcia, iż osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową wystarczy wykazanie, że na podstawie czynności prawnej dłużnika nabyła ona rzecz lub prawo albo została zwolniona z obowiązku, co spowodowało niekorzystną zmianę w majątku dłużnika prowadzącą do pokrzywdzenia wierzycieli (por. wyrok SN z dnia 7 grudnia 1999 r., I CKN 287/98, LEX nr 147235). Takie podejście do ustalenia korzyści majątkowej pozostaje w ścisłym związku z funkcją przepisów o skardze paulińskiej, które zabezpieczają środki do przeprowadzenia egzekucji, a które niweczyłaby w każdym przypadku zwykła umowa sprzedaży. W wyniku czynności prawnej dokonanej z dłużniczką pozwany nabył prawo własności nieruchomości, zatem w rozumieniu art. 527 k.c. nabył on korzyść majątkową.

Na skutek przedmiotowej umowy sprzedaży doszło do pokrzywdzenia powoda, gdyż w wyniku tej czynności dłużniczka stała się niewypłacalna. W chwili zawierania przedmiotowej umowy, jak i obecnie, dłużniczka (obecnie jej spadkobiercy) nie posiadała i nie posiadają żadnego majątku (poza sprzedaną nieruchomość). Uzasadniony jest wniosek, że wskutek zbycia nieruchomości, której wartość przekraczała kwotę wierzytelności dłużniczka stała się niewypłacalna. Świadczy o tym również fakt, że dalsza egzekucja wobec dłużniczki okazała się bezskuteczna.

Dłużnik jest niewypłacalny, gdy cały jego majątek nie wystarcza na pokrycie długów. Między niewypłacalnością dłużnika a podjęciem przez niego czynności prawnej musi zachodzić związek przyczynowy. Pokrzywdzenie wierzycieli powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność, utrudnienie lub odwołanie zaspokojenia wierzyciela (por. wyrok SN z dnia 28 listopada 2001 roku, IV CKN 525/00, LEX nr 53110; wyrok SN z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 367/03, LEX nr 174173). Nawet, jeżeli komornicza egzekucja świadczenia pieniężnego przeprowadzona z jednej choćby części składowej majątku dłużnika okaże się nieskuteczna, jest to wystarczające do przyjęcia, że wykazana została w ten sposób niewypłacalność dłużnika. Nadto, stwierdzając

niewypłacalność nie powinno się uwzględniać prawdopodobnego posiadania przez dłużnika pieniędzy, gdyż kodeks postępowania cywilnego nie zna odrębnego, szczególnego sposobu prowadzenia egzekucji z gotówki. Pieniądze, ze względu na swoją nieuchwytność, łatwość ukrycia, są tak specyficzną ruchomością, że prowadzenie z nich egzekucji, wbrew woli dłużnika, jest zadaniem wręcz niewykonalnym (por. wyrok SN z dnia 24 stycznia 2000 r., III CKN 554/98, LEX nr 52736, wyrok SA w Warszawie z dnia 19 listopada 1997 r., I ACa 737/97, OSA 1998/4/36, wyrok SA w Krakowie z dnia 14 października 2010 r., I ACa 875/10, LEX nr 694252). W tym miejscu nadmienić należy, że brak było podstaw do zawieszenia niniejszego postępowania do czasu zakończenia postępowania wszczętego przez pozwanego o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłej dłużniczce. Po pierwsze konsekwencją takiego postępowania jest jedynie stwierdzenie praw do spadku (a nie ujawnienie majątku spadkodawcy), a nadto to na pozwanym w niniejszym postępowaniu ciążył obowiązek wykazania, że dłużniczka posiada majątek (powód wykazał skutecznie okoliczność przeciwną) skoro z faktu tego zamierzał wyciągać korzystne dla siebie skutki (ar. 6 k.c. i art. 232 k.p.c.).

Spełniona została również przesłanka działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Dłużnik działa ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, gdy zdaje sobie sprawę (uświadamia sobie), że wskutek dokonania czynności prawnej może spowodować niemożność zaspokojenia się wierzycieli z jego majątku. Dla skuteczności skargi pauliańskiej nie jest konieczne, by w zamiarze dłużnika leżało pokrzywdzenie wierzycieli, ani też by zamiar ten skierowany był przeciwko określonemu wierzycielowi. Wystarczy, że dłużnik ma świadomość pokrzywdzenia wierzycieli. Świadomość taka istnieje, gdy dłużnik wie, że na skutek czynności prawnej określone aktywa wyjdą z jego majątku i, że z tego powodu wierzyciele będą mieli trudności z zaspokojeniem, a w konsekwencji nastąpi ich pokrzywdzenie (A. Ohanowicz (w:) System prawa cywilnego, t. III, cz. 1, s. 948; M. Pyziak-Szafnicka (w:) System prawa prywatnego, t. 6, s. 1259). Do przyjęcia, że dłużnik dokonywał czynności ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, wystarczy by dłużnik takie pokrzywdzenie przewidywał w granicach ewentualności (por. wyrok SA w Poznaniu z 12 maja 2005 r., I ACa 1764/04, OSA 2006, z. 3, poz. 8). Pokrzywdzenie wierzyciela należy oceniać nie według chwili dokonania czynności prawnej z osobą trzecią, lecz według chwili jej zaskarżenia tj. wystąpienia z żądaniem uznania czynności za bezskuteczną (por. wyrok SN z 22 marca 2001 r. V CKN 280/00). Podkreślić też należy, że zużycie przez dłużnika ekwiwalentu uzyskanego z czynności prawnej w całości lub w części w inny sposób, niż na zaspokojenie wierzyciela jednoznacznie wskazuje na zamiar jego pokrzywdzenia (por. wyrok SA w Warszawie z dnia 6 grudnia 1996 r., I ACr 853/96, Apel.-W-wa 1997, nr 3, poz. 23).

Z ustaleń Sądu w niniejszej sprawie wynika, że dłużniczka działała ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, gdyż zdawała sobie sprawę z istnienia zobowiązania (długu) wobec powoda, objętego następnie nakazem zapłaty w sprawie o sygn. akt I Nc 358/10 oraz wobec innych, licznych wierzycieli, których musiała zaspokoić. Wiedziała również, że przedmiotowa nieruchomości jest jedynym składnikiem jej majątku, z którego może być prowadzona egzekucja. Zatem zdawała sobie sprawę, że na skutek zaskarżonej czynności prowadzenie egzekucji wobec niej okaże się bezskuteczne, a wobec braku innego majątku egzekucja wierzyciela zostanie skierowana do tej nieruchomości. Podkreślić też należy, że jakkolwiek część uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości kwoty nie została przeznaczona na spłatę powoda.

Odnosnie przesłanki wiedzy osoby trzeciej o świadomości pokrzywdzenia wierzycieli wskazać należy na przepis art. 527 § 3 k.c. Podstawę zawartego tam domniemania prawnego uznać należy za spełnioną – pozwany jako wieloletni konkubent dłużniczki był jej osobą bliską. Postępowanie dowodowe nie obaliło tego domniemania. W konsekwencji należy przyjąć, że pozwany wiedział, że dłużniczka działała ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Stosunek bliskości z ww. przepisu opiera się nie tylko na więzach rodzinnych, ale mieszczą się w nim wszelkie relacje, z którymi związana jest wiedza o sytuacji majątkowej dłużnika (por. wyrok SN z dnia 9 marca 2007 r., V CSK 473/06, OSNC 2008/2/27). Pozwany nie obalił domniemania ustanowionego w art. 527 § 3 k.c. i nie wykazał, że mimo stosunku bliskości z dłużniczką nie wiedział o świadomości dłużnika pokrzywdzenia wierzycieli i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mógł się o tym dowiedzieć. Zresztą przeczą temu zgodne zeznania świadków i powoda.

Z przytoczonych wyżej względów, wobec spełnienia wszystkich przesłanek z art. 527 k.c., powództwo jest zasadne.

Pozwany zaskarżył niniejszy wyrok w całości, zarzucając mu:

1. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku polegający na wadliwym przyjęciu, że obecnie spadkobiercy dłużniczki nie posiadają majątku, z którego powód mógłby skutecznie prowadzić egzekucję;
2. naruszenie przepisów prawa materialnego, a to art. 527 § 1 i § 2 k.c. poprzez uznanie zaskarżonej czynności za bezskuteczną w stosunku do powoda, pomimo braku wykazania przez powoda przesłanki niewypłacalności dłużniczki.

W oparciu o tak sformułowane zarzuty pozwany wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa;
2. zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych,

ewentualnie wniósł o:

uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej I instancji do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja powódki jest bezzasadna z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Sąd Apelacyjny podziela ustalenia i rozważania prawne Sądu I instancji, uznając je za własne.

Odnosząc się do zarzutów apelacji należy wskazać, że w istocie opiera się ona na zarzucie potencjalnej, ewentualnej możliwości wyegzekwowania wierzytelności przez powoda od spadkobierców dłużniczki i na zarzucie bezczynności powoda w ustalaniu majątku tych spadkobierców. Zdaniem skarżącego analiza materiału zgromadzonego w sprawie prowadzi do wniosku, że brak jest podstaw do przyjęcia, że obecnie spadkobiercy dłużniczki nie posiadają majątku, z którego powód mógłby prowadzić skutecznie egzekucję, co szerzej zostało uzasadnione przy zarzucie błędu w ustaleniach faktycznych. Skoro przesłanka niewypłacalności dłużniczki nie została przez powoda wykazana brak było podstaw do zastosowania art. 527 k.c. i bezprzedmiotowe było badanie związku przyczynowego między niewypłacalnością dłużniczki a zaskarżoną czynnością prawną.

Odnosząc się do tego zarzutu należy wskazać, że Sąd I instancji trafnie podkreślił, że nawet, jeżeli komornicza egzekucja świadczenia pieniężnego przeprowadzona z jednej choćby części składowej majątku dłużnika okaże się nieskuteczna, jest to wystarczające do przyjęcia, że wykazana została w ten sposób niewypłacalność dłużnika.

Biorąc pod uwagę, że przedmiotem zaskarżenia może być czynność prawna powodująca niewypłacalność dłużnika lub powiększenie jego niewypłacalności, należy podkreślić, że w orzecznictwie sformułowano ogólną tezę, iż pokrzywdzenie wierzycieli powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność, utrudnienie lub odwleczenie zaspokojenia wierzyciela (wyrok SN z dnia 28 listopada 2001 r., IV CKN 525/00, LEX nr 53110; wyrok SN z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 367/03, LEX nr 174173; wyrok SA w Łodzi z dnia 18 lutego 2013 r., I ACa 1438/12, LEX nr 1305972).

Pomiędzy czynnością prawną dłużnika, jego niewypłacalnością oraz pokrzywdzeniem wierzyciela musi zachodzić określony związek przyczynowy. Nie chodzi przy tym o adekwatny związek przyczynowy, lecz o to, by dokonanie przez dłużnika czynności prawnej było warunkiem koniecznym (*conditio sine qua non*) powstania lub pogłębienia się jego niewypłacalności. Czynność prawna może być zaskarżona także wówczas, gdy nie jest jedyną, ale jedną z przyczyn niewypłacalności dłużnika (wyrok SN z dnia 2 października 2007 r., II CSK 323/07, LEX nr 319245; wyrok SN z dnia 9 kwietnia 2010 r., III CSK 273/09, LEX nr 602265; wyrok SA w Łodzi z dnia 17 czerwca 2013 r., I ACa 122/13, LEX nr 1345536; B. Łubkowski (w:) Komentarz, t. II, 1972, s. 1245; A. Ohanowicz (w:) System prawa cywilnego, t. III, cz. 1, s. 947; P. Machnikowski (w:) E. Gniewek, Komentarz, 2008, s. 948; M. Sychowicz (w:) G. Bieniek, Komentarz, t. I, 2009, s. 838; W. Popiołek (w:) K. Pietrzykowski, Komentarz, t. II, 2009, s. 213).

Z taką oto sytuacją właśnie mamy do czynienia w realiach stanu faktycznego, kiedy to strona zaskarżonej skargą paulińską czynności prawnej dokonanej z dłużnikiem, po śmierci dłużnika, próbuje przerzucić na wierzyciela ciężar dochodzenia zaspokojenia wierzytelności od spadkobierców dłużnika. Należy też podkreślić, że w chwili wydawania zaskarżonego wyroku, jak również rozstrzygnięcia przed Sądem II instancji, pozwany nie wykazał, że doszło do prawomocnego zakończenia postępowania spadkowego po zmarłej dłużniczce, a w szczególności, że dłużniczka pozostawiła po sobie jakiś majątek. Natomiast powód wykazał, że dłużniczka była osobą, wobec której toczyło się szereg bezskutecznych postępowań egzekucyjnych.

Ponadto w tym kontekście pozwany nie wykazał, że zapadło orzeczenie o nabyciu spadku po dłużniczce z dobrodziejstwem inwentarza, co ewentualnie otwierałoby drogę do zaspokojenia wierzyciela, o ile spadkobiercy posiadaliby majątek podlegający zajęciu z tego tytułu.

Tak więc wbrew zarzutom apelacji, również w chwili obecnej zachodzi stan niewypłacalności dłużnika, co pozwala na uznanie zaskarżonej czynności za bezskuteczną w stosunku do powoda. Tym samym bezzasadny jest zarzut naruszenia prawa materialnego normy art. 527 § 1 i 2 k.c.

Dlatego Sąd Apelacyjny orzekł jak w pkt 1. sentencji na mocy art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono jak w pkt 2 sentencji, co do zasady na mocy art. 98 § 1 k.p.c., natomiast co do wysokości zgodnie z § 2 ust 1 i 2, § 6 pkt , § 13 ust 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.